

سطح‌بندی مناطق روستایی استان ایلام بر اساس نشانگرهای بازار کار

همایون مراد نژادی^{۱*}، طیبه هوکری^۲ و محمد سلورزی^۳

۱. دانشیار گروه کارآفرینی و توسعه روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران.
۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران.
۳. استادیار گروه مهندسی معماری، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۲۴

اطلاعات مقاله چکیده

برنامه‌ریزی برای اشتغال و توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه در مناطق روستایی، نیازمند شناخت وضعیت متغیرهای اقتصادی اجتماعی و زیست‌بوم کسب‌وکار است. با آگاهی از نشانگرهای بازار کار مناطق روستایی می‌توان گزینه‌های بهینه توسعه اقتصادی برای این مناطق را سامان داد. شواهد موجود بیانگر نامتوازن بودن بازار کار در مناطق مختلف روستایی استان ایلام است. این پژوهش باهدف سطح‌بندی مناطق روستایی استان ایلام بر اساس نشانگرهای کلیدی بازار کار انجام گردید. روش‌شناسی پژوهش، توصیفی-تحلیلی و گردآوری داده‌های موردنیاز به صورت اسنادی و کتابخانه‌ای انجام شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای *SPSS*، *topsis* و *GIS* انجام گرفته است. در این پژوهش داده‌های تعداد ۳۰ شاخص کلیدی اقتصادی این استان با استفاده از تکنیک‌های تاپسیس و تحلیل خوشه‌ای مورد تحلیل قرار گرفته است. نشانگرهای منفی به نشانگرهای مثبت تبدیل شده و با استفاده از مدل رتبه‌بندی تاپسیس، اقدام به رتبه‌بندی شهرستان‌های استان شده است. نتایج نشان داد که شهرستان‌های مهران و دهلران به ترتیب توسعه‌یافته‌ترین و توسعه‌نیافته‌ترین شهرستان‌های استان از نظر برخورداری از نشانگرهای بازار کار در مناطق روستایی بوده‌اند و در بین شهرستان‌های استان نابرابری و شکاف زیادی وجود دارد. بنابراین به جز شهرستان مهران، دیگر شهرستان‌های استان وضعیت بهینه‌ای از نظر نشانگرهای بازار کار ندارند. این یافته نشان‌دهنده این موضوع است که پراکنش فرصت‌های شغلی در بین شهرستان‌ها یکسان نیست. شهرستان‌های دره شهر، ایوان، شیروان چرداول، آبدانان و دهلران در سطح توسعه‌نیافته قرار گرفته‌اند که نشان‌دهنده پایین‌ترین سطح برخورداری از نشانگرهای بازار کار است و شرایط نامطلوب مناطق روستایی این شهرستان‌ها را از نظر نشانگرهای بازار کار نشان می‌دهد. این سطح شامل بیشتر شهرستان‌های استان است. پیشنهاد می‌شود مناسب نبودن نشانگرهای بازار کار شهرستان‌های دره شهر، ایوان، شیروان چرداول، آبدانان و دهلران در دستور کار شورای برنامه‌ریزی استان قرار گیرد و سازوکارهای بهینه و امکان‌پذیر برای افزایش تخصیص اعتبارات اشتغال‌زا برای مناطق روستایی این شهرستان‌ها تدوین شود.

دوره ۳، شماره ۱۰، زمستان ۱۴۰۱

صص ۱-۱۴

DOR: 20.1001.1.27173747.1401.3.10.1.4

کلید واژه‌ها: فرصت‌های کسب و کار، اشتغال روستایی، بازار کار روستایی.

مقدمه

اشتغال و بیکاری از با اهمیت‌ترین مسائلی است که لازم است در هر جامعه‌ای در اولویت قرار داده شوند. چرا که توسعه هر جامعه‌ای نیازمند توسعه فرصت‌های شغلی و اشتغال است (Çelik & Tatar, 2011: 2). در بررسی و تحلیل ساختار اقتصادی جوامع، از مهم‌ترین مسائل، وضعیت نیروی کار است تا حدی که از لحاظ سیاست‌گذاری و تحلیل عملکرد سیاست‌ها و برنامه‌های اقتصادی، این مسئله جایگاه بسیار ویژه‌ای پیدا کرده است (قباشی و همکاران، ۱۴۰۰: ۷۲۷). رسانه‌ها و سیاست‌گذاران برای تحلیل و بررسی وضعیت بازار کار، صرفاً نرخ بیکاری را ملاک قرار می‌دهند؛ این در حالی است که نرخ بیکاری تنها یک جنبه از بازار کار است و تأکید صرف بر آن، موجب نادیده گرفتن سایر علائم بازار کار می‌گردد (ILO, 2016: 23). دانشمندان و صاحب‌نظران در امر توسعه معتقدند ریشه بسیاری از مشکلات کشورهای در حال توسعه و جهان سوم از جمله مشکلات شغلی و بیکاری در توسعه‌نیافتگی روستاهای آن‌ها قرار دارد. در ایران نیز ریشه بسیاری از این مشکلات، در توسعه‌نیافتگی روستایی و نرخ بالای بیکاری در روستاها می‌باشد (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۳: ۱۲). بر اساس برآورد سازمان جهانی خوار و بار (FAO) حدود ۵۵ درصد از جوانان در مناطق روستایی سکونت دارند و حتی این رقم در کشورهای جنوب صحرای آفریقا و جنوب آسیا بالاتر از ۷۰ درصد است (Bennell, 2007). بیکاری نتیجه عدم تعادل بازار کار بوده که به‌طور عمده ناشی از فزونی عرضه بر تقاضای نیروی کار است و در مواردی هم به‌واسطه وقوع چرخه‌های اقتصادی، نیروی کار به‌طور کامل مورد استفاده قرار نمی‌گیرد. در هر دو صورت، اتخاذ سیاست‌های مناسب برای دسترسی به اشتغال کامل یکی از ضرورت‌هاست با وجود تلاش‌های بسیاری که برای توانمندسازی روستاها صورت گرفته، این سیاست‌ها در بهبود عملکرد اقتصادی نواحی روستایی تا حد زیادی بی‌اثر بوده‌اند تا جایی که فاصله میان عملکرد اقتصادی نواحی شهری و روستایی حتی در کشورهای پیشرفته جهان دائماً رو به افزایش است (Porter, 2004: 6). این افزایش شکاف در ایران نیز به‌وضوح مشاهده می‌شود. بر اساس اطلاعات بانک جهانی (۲۰۱۱) در ایران سهم شاغلان در بخش کشاورزی طی سال‌های ۷۶ تا ۹۰ کاهش چشمگیری داشته است به‌طوری‌که از ۲۵/۲ درصد در سال ۷۶ به ۱۸/۶ درصد در سال ۹۰ کاهش یافته است (سروری و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۹۲). نبود وجود فرصت‌های شغلی در مناطق روستایی و استفاده از فرصت‌های بهتر در مناطق شهری تأثیرات عمده‌ای بر تمایل به مهاجرت جوانان روستایی دارد (سواری ممبینی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۸۸). از برنامه اول تا ششم توسعه کشور، از جمعیت روستایی کشور کاسته شده است اما نرخ اشتغال روستایی، نوسانی و متغیر بوده است (عاقلی، ۱۴۰۰: ۸۱). بررسی‌ها نشان می‌دهد که استان‌های آذربایجان غربی و تهران در برنامه سوم و استان‌های تهران و گلستان در سال‌های ابتدایی برنامه چهارم در صدر استان‌های کارا قرار داشته‌اند. افزایش اختلاف کارایی‌ها در طی دو برنامه، نشان از گسترش عدم توازن در توجه به نشانگرهای اجتماعی و اقتصادی کار شایسته دارد (نصیری و همکاران، ۱۳۹۲: ۲). نگاهی به وضعیت اشتغال در ایران طی چند دهه اخیر نشان می‌دهد که معضل بیکاری سال‌هاست گریبان‌گیر اقتصاد ملی کشور بوده است. علاوه بر نرخ بالای بیکاری در سطح ملی، پراکنش فضایی نرخ بیکاری در ایران نیز نگران‌کننده است برخی از مناطق به‌رغم دارا بودن استعدادهای فراوان به لحاظ منابع طبیعی و نیروی کار، گرفتار نرخ بالای بیکاری شده‌اند که معضلات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی متعددی را برای آن‌ها به همراه داشته است ادامه روند فعلی کشور را دچار نابرابری‌های منطقه‌ای به لحاظ دسترسی به فرصت‌های شغلی و توسعه اقتصادی خواهد کرد و در طول زمان شکاف توسعه میان مناطق نیز عمیق‌تر خواهد شد.

سطح‌بندی مناطق روستایی استان ایلام ... / هوکری و همکاران

یکی از مهم‌ترین شاخص‌های ناپایداری در نواحی روستایی وضعیت ناپایدار اشتغال و درآمد روستاییان است. چنین وضعیت درآمدی و اشتغال در نواحی روستایی، منجر به مشکلات روحی و روانی و موجبات به انحراف کشیده شدن افراد جامعه روستایی می‌شود. از سویی دیگر، در نتیجه عدم درآمد کافی و بیکاری روستاییان تغییر کاربری اراضی و مهاجرت به شهرها شدت خواهد گرفت (مؤمنی هلالی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۶۸). با وجود تنوع و تطور گزیدارهای نظام معیشت روستایی، هنوز هم بخش کشاورزی نقش مهمی را در فرصت‌سازی برای اشتغال، کسب درآمد و راه‌اندازی کسب‌وکار در این جوامع ایفا می‌کند. از این‌رو، تلاش برای بهسازی و بهبود پایدار بخش کشاورزی نقش مهمی در توسعه پایدار جوامع روستایی برجای خواهد گذاشت (شریف‌زاده و عبدالله زاده، ۱۳۹۶: ۱۶). نتایج پژوهش فرجی سبکبار و همکاران (۱۳۹۵)، با عنوان تحلیل فضایی الگوی اشتغال زنان در بخش‌های عمده فعالیت سکونتگاه‌های روستایی ایران نشان داد که در بخش کشاورزی غرب و جنوب شرق کشور از نواحی پایه‌ای می‌باشند. نتایج به‌دست‌آمده از تعیین درجه توسعه‌یافتگی استان‌ها در تحقیق نادری مهدی و همکاران (۱۳۹۵)، با عنوان سنجش سطح توسعه کشاورزی در استان‌های غرب کشور با استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه (HADM) نشان داد که تفاوت‌های قابل ملاحظه‌ای میان آن‌ها وجود دارد. به طوری که استان‌های همدان و کرمانشاه بالاترین درجه توسعه‌یافتگی را داشته و استان‌های لرستان، ایلام و کردستان در سطح پایین‌تری از توسعه قرار دارند. با وجود همگنی نسبی در اوضاع طبیعی و جغرافیایی، تفاوت‌های محسوسی از نظر سطح برخورداری در بین استان‌ها مشاهده می‌شود. بخشی از اختلاف و دوگانگی موجود را می‌توان ناشی از سیاست‌گذاری‌های مرکزگرا دانست که اثرات پخش توسعه کشاورزی کمتر به استان‌های پیرامونی یا مرزی رسیده است که البته مباحث مربوط به جنگ تحمیلی نیز بر این دوگانگی مؤثر بوده است. مراد نژادی و واحدی در پژوهشی با عنوان واکاوی موانع راه‌اندازی کسب‌وکارهای خانگی در مناطق روستایی استان ایلام نتیجه گرفتند که عامل‌های اقتصادی-سیاستی، تجربه کسب‌وکار، مهارتی، آموزشی، فرهنگی-اجتماعی و روان‌شناختی مهم‌ترین موانع راه‌اندازی کسب‌وکار در مناطق روستایی استان ایلام است. علاوه بر این نتایج پژوهش مشکینی و همکاران (۱۳۹۸)، نشان می‌دهد که وضعیت توسعه و نشانگرهای اقتصادی در بین شهرستان‌های استان ایلام نیز متفاوت و نابرابر است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که تاکنون در استان ایلام پژوهشی در زمینه سطح‌بندی بازار کار مناطق روستایی انجام نشده است. این پژوهش نیز در پی آن است تا وضعیت توسعه بازار کار در مناطق روستایی استان را روشن نماید. آگاهی از پراکنش توسعه بازار کار و درجه توسعه‌یافتگی این نواحی پیش‌نیاز طرح‌ها و برنامه‌های توسعه روستایی محسوب می‌شود. اهمیت سطح‌بندی بازار کار آن است که با شناخت تنگناها و قابلیت‌ها و سطوح توسعه نواحی، می‌توان سطح بازار کار مناطق روستایی در یک ناحیه را به‌خوبی نشان داد و به ارائه برنامه‌هایی جهت کاهش محرومیت آن نواحی پرداخت و شرایط مناسب برای توسعه‌یافتگی را مهیا نمود.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در زمینه‌ی موضوع پژوهش‌های مختلفی در داخل و خارج از کشور صورت گرفته است که در این بخش به برخی از آن‌ها اشاره شده است. عبدالله زاده و شریف‌زاده (۱۴۰۱)، در پژوهشی با عنوان جذب نیروی کار مهاجر روستایی در کسب‌وکارهای شهری: یک مطالعه کیفی به این نتیجه رسیده‌اند که مجموعه‌ای از نشانگرهای مرتبط با جذب نیروی کار مهاجر روستایی در کسب‌وکارهای شهری، در دو سطح محیط کار (۳۰ نشانگر) و اجتماع میزبان (۳۲ نشانگر) شناسایی شد. همچنین، یافته‌های این تحقیق نشان داد مجموعه‌ای از عوامل در سه سطح فردی (۲۰ عامل)، سازمانی

یا محیط کسب و کار (۲۴ عامل) و اجتماعی یا اجتماع میزبان (۱۸ عامل) بر جذب نیروی کار مهاجر روستایی در کسب و کارهای شهری تأثیر گذارند. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت علاوه بر ویژگی‌های فردی، فراهم بودن محیط مساعد کاری و نیز، یکپارچگی در اجتماع میزبان برای جذب نیروی کار مهاجر روستایی در محیط‌های کار شهری تأثیرگذار است. حداد مقدم (۱۴۰۱)، در پژوهشی با عنوان تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت زنان در بازار نیروی کار ایران با تأکید بر متغیرهای سن و مهاجرت به این نتیجه رسید که افزایش تحصیلات در زنان قدرتمندترین عامل مشارکت زنان شهری در بازار نیروی کار است. به گواه آمار، عمده دلیل افزایش جمعیت غیرفعال زنان، وظایف و مسئولیت‌های خانوادگی است که در این پژوهش هم افزایش تعداد فرزندان زیر هفت سال هم در مناطق شهری و هم در مناطق روستایی و متأهل بودن در مناطق شهری منجر به کاهش حضور زنان در بازار نیروی کار خواهد شد. قباشی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان معرفی و محاسبه شاخص ترکیبی بیکاری در ایران با استفاده از منطق فازی نتیجه گرفته‌اند که از سال ۸۴ تا ۹۸ در ایران وضعیت نیروی کار با نوسان زیادی مواجه بوده است. به طوری که از سال ۸۶ الی ۹۰ وضعیت بیکاری روند نزولی داشته است. از طرفی از سال ۹۰ الی ۹۲ روند شاخص ترکیبی بیکاری صعودی شده است. همچنین مجدداً از سال ۹۳ تا ۹۶ روند شاخص ترکیبی نزولی شده و دوباره صعودی شده است. زعفرانچی و گلدانی (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان تحلیل خرد از ساعات کار بازاری مردان متأهل دارای همسران شاغل به این نتیجه رسیده‌اند که در خانوارهای مطالعه شده، ساعات کار مردان متأهل با افزایش سن کاهش یافته و شهرنشینی، تحصیل‌کردگی و نیز تعداد فرزندان بیشتر، حضور مردان متأهل را در بازار کار طولانی‌تر می‌کند. ها شمی و همکاران (۱۴۰۰)، پژوهشی با عنوان تحلیل تجربه زیسته فقرای شهری از طرد اجتماعی از بازار کار مورد مطالعه؛ مناطق ۱۷، ۱۸ و ۱۹ شهر تهران انجام دادند. بر اساس یافته‌ها بسیاری از فقرای شهری ساکن در مناطق مورد مطالعه پیشینه فقر روستایی داشتند که بارزترین وجه آن ضعف سرمایه‌های اقتصادی و انسانی است. همچنین شرایط اشتغال آنان در شهر بسیار متأثر از شرایط نامساعد اقتصادی (مانند: تحریم‌های اقتصادی، شیوع بیماری کرونا، مکانیزه شدن تولید و ارائه خدمات و حضور اتباع خارجی) و شرایط نامساعد اشتغال (مانند: آسب‌پذیری جسمی، آسب‌پذیری روانی، درآمد اندک، فقدان حمایت‌های اجتماعی و استثمار) بوده، به گونه‌ای که این شرایط منجر به تداوم فقر بین نسلی آنان شده است. مشایخی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی به این نتیجه رسیده‌اند که متغیرهای دارا بودن مهارت در یک شغل، وضعیت مالی خانواده پدری، نداشتن سرمایه اولیه، میزان آشنایی با بازار کار و تعداد افراد تحصیل‌کرده بیکار در خانواده بیشترین تأثیر را بر میزان فقر اقتصادی زنان سرپرست خانوار روستایی دارند. هوکری و همکاران (۱۳۹۹)، پژوهشی با عنوان سطح‌بندی مناطق روستایی استان کرمانشاه بر اساس شاخص‌های بازار کار انجام دادند. نتایج پژوهش نشان داد که از نظر شاخص‌های بازار کار در مناطق روستایی، قصر شیرین و جوانرود، به ترتیب، توسعه‌یافته‌ترین و توسعه‌نیافته‌ترین شهرستان‌های استان کرمانشاه به شمار می‌روند. خاکپور و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی با عنوان بررسی وضعیت شاخص‌های توسعه در شهرستان‌های کرمانشاه با استفاده از تکنیک ادغام نتیجه گرفتند که بین شهرستان‌های استان کرمانشاه از لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه اختلاف وجود دارد. غلامی و رستمی (۱۳۹۸)، در پژوهشی نتیجه گرفتند که مشکلات جسمی و روحی، کاهش آزادی فردی، مشکلات رفاهی و مالی، مشکلات خانوادگی، مهاجرت و رها شدن امور روستا، تحلیل رفتار و فرهنگ اجتماعی، کاهش ارتباطات اجتماعی، مشکلات شخصی و خانوادگی، مشکلات مالی و کمبود پس‌انداز و مشکلات حفاظتی از چالش‌های دوگانگی جغرافیایی بازار کار

سطح‌بندی مناطق روستایی استان ایلام ... / هوکری و همکاران

در شهرستان هرسین به شمار می‌روند. بهجویی و همکاران (۱۳۹۶)، در تحقیقی با عنوان تحلیل عوامل مؤثر بر علاقه‌مندی دانشجویان دانشکده‌ی کشاورزی در دانشگاه تبریز به اشتغال در مناطق روستایی نشان دادند که یازده عامل زیربنایی، انگیزشی، تحصیلات، شخصیتی، اقتصادی، فردی، سکونت، سربازی، حمایتی، علاقه و فاصله، در حدود ۷۳ درصد از واریانس زمینه‌های علاقه‌مندی به اشتغال را در مناطق روستایی تبیین می‌کنند. نتایج تحقیق داور خانی و همکاران (۱۳۹۷)، با عنوان بررسی فضایی عوامل مؤثر بر ضریب مکانی اشتغال زنان روستایی ایران در بخش خدمات نشان داد که ارتباط فضایی نرخ با سواد و نرخ روستا-شینی با ضریب اقتصاد پایه در مناطق روستایی ایران از یک الگوی خاص پیروی نمی‌کند، بلکه هر منطقه با توجه به مقتضیات محلی - منطقه‌ای الگوی خاصی از ارتباطات را پذیرا هستند. برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اشتغال در نواحی روستایی شهرستان جوانرود عنوان تحقیق قادرمرزی (۱۳۹۴)، بود. نتایج بررسی نشان داد که حدود ۱۶ درصد (۹ روستا) در سطح برخوردار، ۴۰ درصد (۲۳ روستا) در سطح متوسط و ۴۴ درصد (۲۵ روستا) در سطوح محروم و بسیار محروم واقع شده‌اند. همچنین نتایج این تحقیق نشان داد که راهبرد تهاجمی (SO) که در آن تکیه اصلی بر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی است، مناسب‌ترین راهبرد جهت توسعه اشتغال در روستاهای واقع شده در دو سطح مذکور است. پژوهش رحمانی و همکاران (۱۳۹۴)، با عنوان تحلیل اکتشافی داده‌های فضایی اشتغال در سکونتگاه‌های روستایی مشخص نمود که نتایج بیانگر نابرابری‌های فضایی شاخص‌ها در مناطق روستایی و تمرکز عمده فعالیت‌های خدمات و صنعت در نواحی روستایی مجاور مرکز شهر اصفهان است. گریوانی و همکاران (۱۳۹۳)، در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر درآمد شاغلان روستایی در ایران پرداخته است و به این نتیجه رسیده‌اند که به‌منظور ارتقاء درآمد روستاییان برنامه‌ریزان به توسعه آموزش و استفاده بهینه از افراد دارای تحصیلات به‌ویژه افراد دارای تحصیلات عالی توجه بیشتری داشته باشند. گارگ و همکاران (۲۰۲۲)، در پژوهشی با هدف تجزیه و تحلیل اجرای بازار کار سلامت برای نظارت بر شکاف‌های نیروی کار سلامت در کشور هند به این نتیجه رسیده‌اند که اقدامات انجام شده نشان‌دهنده پیشرفت مهم در کاهش نابرابری در دسترسی به کارکنان بهداشتی است. نتایج پژوهش بهرا و همکاران (۲۰۲۱)، نشان داد که از دست دادن شغل و به دنبال آن از دست دادن درآمد، در نبود فرصت شغلی جایگزین در مناطق روستایی، موج تشدید آسیب‌پذیری خانوارهای آن‌ها می‌شود. سرکار و میسرا (۲۰۲۱)، در پژوهشی مهاجرت چرخشی نیروی کار مهاجر از مناطق روستایی را به دلیل تأثیر بر اقتصاد خانوار مهاجران، تحولی مثبت و از دیگر سو، عاملی برای استثمر و عدم آزادی کارگران مهاجر معرفی نموده‌اند. نتایج پژوهش خسروی و همکاران (۲۰۲۱)، نشان داد که رابطه درآمد حاصل از دوگانگی جغرافیایی بازار با سلامت عمومی پاسخگویان رابطه‌ای عکس و معنادار می‌باشد. ری و اسلتباک (۲۰۲۰)، در پژوهشی به پویایی جریان‌های ورودی و توزیع جغرافیایی مهاجران کار در مناطق روستایی از اروپای شرقی و مرکزی به نروژ پرداخته‌اند. در این بین، ویژگی‌های بازار کار، مشخصات جمعیت شناختی و تقاضا برای نیروی کار در صنایع و مشاغل روستایی به ویژه صنعت فرآوری ماهی، کشاورزی و بخش خدمات گردشگری بر جریان‌های مهاجرتی تأثیرگذار معرفی شده است. رودریگز گارسسز و همکاران (۲۰۱۷)، در پژوهشی با عنوان تحولات جمعیتی و بازار کار در مناطق روستایی کشور شیلی به این نتیجه رسیدند که یک‌روند مداوم کاهش جمعیت و پیری جمعیت روستایی مشاهده می‌شود. گرنه و همکاران (۲۰۱۶)، در پژوهشی اقدام به شاخص سازی بازار نیروی کار در استرالیا کردند. آن‌ها نتیجه گرفته‌اند که مقدار زیادی سستی در بازار کار استرالیا در زمان بحران مالی جهانی وجود دارد و به تازگی به شرایط متوسط بازگشت است. همچنین نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که

همبستگی بین رشد دستمزد و بازار کار قوی‌تر از همبستگی با نرخ بیکاری است (قباشی و همکاران ۱۴۰۰، به نقل از گرنٹ و همکاران، ۲۰۱۶). از طرفی دیگر اتام دب و همکاران (۲۰۱۴)، در پژوهشی با عنوان پیامدهای استراتژی توسعه فراگیر پویایی بازار کار روستایی در هند نتیجه گرفته‌اند که تمرکز بر روند رشد اشتغال بازار کار روستایی و استانداردهای زندگی طبقه کارگری سبب پویایی بازار کار روستایی خواهد شد. جوانا و همکاران (۲۰۱۳)، در پژوهشی با عنوان بازار کار، انتخاب شغل و فقر روستایی در کشورهای منتخب در آسیا و کشورهای صحرای افریقا به این نتیجه رسیده‌اند که افزایش درآمد خانوارهای روستایی بستگی به توسعه بخش غیر کشاورزی در اقتصاد روستایی دارد.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر ماهیت کمی و از نظر هدف کاربردی بوده و روش انجام پژوهش، توصیفی-تحلیلی بوده است. واحد تحلیل این پژوهش شاخص‌های بازار کار مناطق روستایی بوده است که برگرفته شده از بررسی پیشینه پژوهش و گزارش شاخص‌های کلیدی بازار کار مرکز آمار و اطلاعات راهبردی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی بوده است. در این پژوهش داده‌های تعداد ۳۰ شاخص کلیدی اقتصادی این استان گردآوری و مورد تحلیل قرار گرفته است. همان‌طور که در جدول (۱)، نشان داده شده نشانگرهای بازار کار برگرفته شده از بررسی پیشینه پژوهش و گزارش نشانگرهای کلیدی بازار کار مرکز آمار و اطلاعات راهبردی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی بوده است (حاجیان و همکاران، ۱۳۹۳) استفاده شده است.

جدول ۱. نشانگرهای مورد بررسی در پژوهش

ردیف	شاخص	ردیف	شاخص‌ها
۱	سهم اشتغال در بخش کشاورزی کل (زن و مرد در مناطق روستایی)	۱۶	جمعیت مزد و حقوق‌بگیران شاغل ۱۰ ساله و بیشتر در مناطق روستایی در بخش خصوصی کل (زن و مرد)
۲	سهم اشتغال مردان در بخش کشاورزی	۱۷	جمعیت مردان مزد و حقوق‌بگیران شاغل ۱۰ ساله و بیشتر در مناطق روستایی در بخش خصوصی
۳	سهم اشتغال زنان در بخش کشاورزی	۱۸	جمعیت زنان مزد و حقوق‌بگیران شاغل ۱۰ ساله و بیشتر در مناطق روستایی در بخش خصوصی
۴	سهم اشتغال در بخش صنعت کل (زن و مرد در مناطق روستایی)	۱۹	جمعیت مزد و حقوق‌بگیران شاغل ۱۰ ساله و بیشتر در مناطق روستایی در بخش عمومی کل (زن و مرد)
۵	سهم اشتغال مردان در بخش صنعت در مناطق روستایی	۲۰	جمعیت مردان مزد و حقوق‌بگیران شاغل ۱۰ ساله و بیشتر در مناطق روستایی در بخش عمومی
۶	سهم اشتغال زنان در بخش صنعت در مناطق روستایی	۲۱	جمعیت زنان مزد و حقوق‌بگیران شاغل ۱۰ ساله و بیشتر در مناطق روستایی در بخش عمومی
۷	سهم اشتغال در بخش خدمات کل (زن و مرد در مناطق روستایی)	۲۲	نرخ اشتغال در مناطق روستایی کل (زن و مرد)
۸	سهم اشتغال مردان در بخش خدمات در مناطق روستایی	۲۳	نرخ اشتغال مردان در مناطق روستایی
۹	سهم اشتغال زنان در بخش خدمات در مناطق روستایی	۲۴	نرخ اشتغال زنان در مناطق روستایی
۱۰	جمعیت فعال اقتصادی در مناطق روستایی کل (زن و مرد در مناطق روستایی)	۲۵	معکوس نرخ بیکاری در مناطق روستایی کل (زنان و مردان)

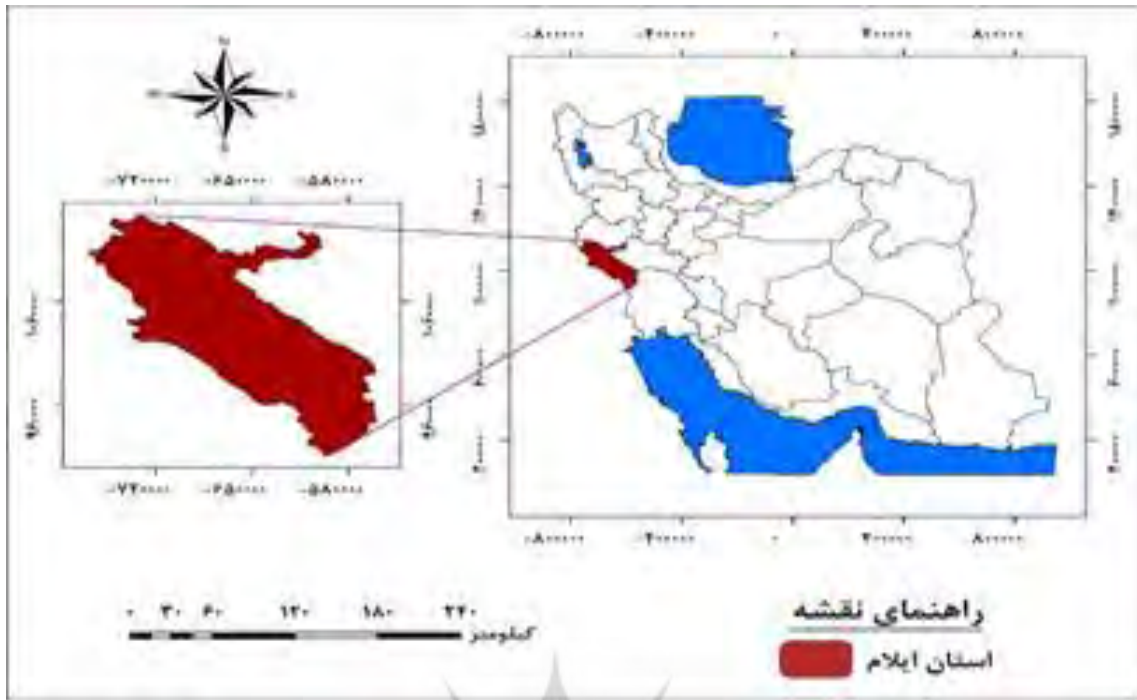
سطح‌بندی مناطق روستایی استان ایلام ... /هوکری و همکاران		
۱۱	جمعیت فعال اقتصادی مردان در مناطق روستایی	۲۶ معکوس نرخ بیکاری مردان در مناطق روستایی
۱۲	جمعیت فعال اقتصادی زنان در مناطق روستایی	۲۷ معکوس نرخ بیکاری زنان در مناطق روستایی
۱۳	جمعیت غیرفعال اقتصادی در مناطق روستایی کل (زن و مرد در مناطق روستایی)	۲۸ معکوس تفاوت اشتغال زنان و مردان
۱۴	جمعیت غیرفعال اقتصادی مردان در مناطق روستایی	۲۹ معکوس بارتکفل در مناطق روستایی
۱۵	جمعیت غیرفعال اقتصادی زنان در مناطق روستایی	۳۰ معکوس بعد خانوار در مناطق روستایی

منبع: حاجیان و همکاران (۱۳۹۳)

پس از گردآوری داده‌های موردنیاز، نشانگرهای اقتصادی بازار کار مناطق روستایی، محاسبه شدند. سپس نشانگرهای منفی به نشانگرهای مثبت تبدیل شده و با استفاده از مدل رتبه‌بندی تاپسیس، اقدام به رتبه‌بندی شهرستان‌های استان گردید. از آنجا که هدف پژوهش سطح‌بندی مناطق روستایی استان ایلام بر اساس نشانگرهای بازار کار بود، برای سطح‌بندی میزان توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان از تکنیک تحلیل خوشه‌ای استفاده شد. با استفاده از تکنیک تحلیل خوشه‌ای، شهرستان‌های استان از نظر نشانگرهای بازار کار در چهار سطح قرار گرفت و نتیجه این سطح‌بندی با استفاده از نرم‌افزار جی‌آی‌اس (GIS) در قالب نقشه نمایش داده شد. لازم به ذکر است نشانگرهای منفی استفاده‌شده در پژوهش به صورت معکوس بکار گرفته شده‌اند. نرم‌افزارهای مورد استفاده: تاپسیس، اس‌پی‌اس‌اس (SPSS) و جی‌آی‌اس (GIS) بوده است.

محدوده مورد مطالعه

استان ایلام با مساحت ۲۰۱۳۳ کیلومتر مربع، حدود ۱/۴ درصد مساحت کل کشور را تشکیل می‌دهد. این استان در غرب دامنه سلسله جبال زاگرس بین ۳۱ درجه و ۵۸ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۱۵ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۴۵ درجه و ۲۴ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۱۰ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ در گوشه غربی کشور قرار گرفته است. استان ایلام از جنوب با استان خوزستان، از شرق با لرستان، از شمال با کرمانشاه (استان‌های داخلی) و از سمت غرب با ۴۲۵ کیلومتر مرز مشترک، با کشور عراق هم‌جوار است. بر اساس آمار (۱۳۹۰) جمعیت استان ۵۵۷۵۹۹ نفر و دارای ۱۰ شهرستان شامل: آبدانان، ایلام، ایوان، بدره، دره شهر، دهلران، چرداول، ملکشاهی، مهران و سیروان می‌باشد و دارای ۳۵۶۸۹۶ نفر جمعیت شهری و ۱۹۹۳۲۷ نفر جمعیت روستایی می‌باشد (شکل ۱).

شکل ۱. موقعیت جغرافیای استان ایلام در کشور

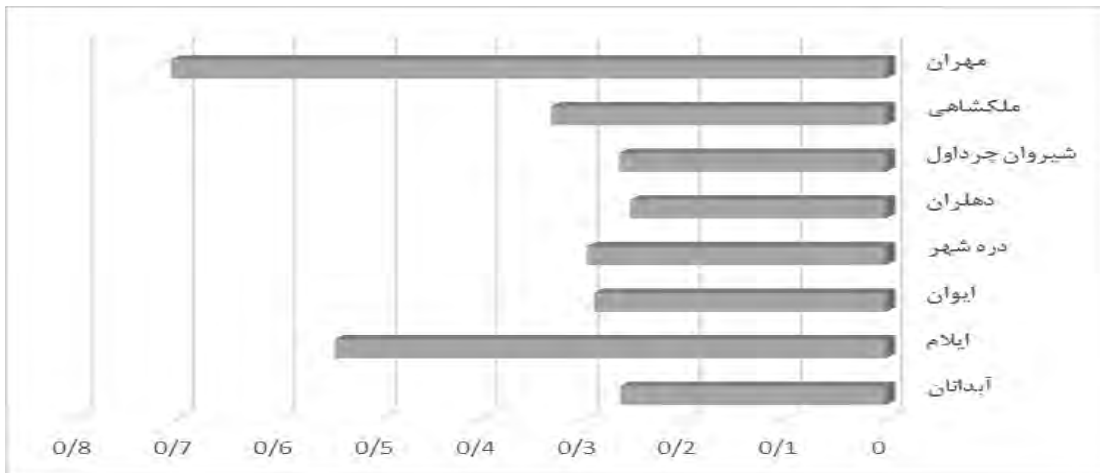
یافته‌ها و بحث

رتبه‌بندی جایگزین‌ها بر اساس میزان نزدیکی به گزینه ایده آل

همان‌طور که نتایج حاصل در جدول (۲)، نشان داده شده رتبه‌بندی آلترناتیو‌ها بر اساس میزان C_i^* که میزان آن بین صفر و یک در نوسان است. در این راستا $C_i^* = 1$ نشان‌دهنده بالاترین رتبه و $C_i^* = 0$ نیز نشانگر پایین‌ترین رتبه است. در شکل (۲) جایگاه هریک از شهرستان‌های استان به لحاظ برخورداری از نشانگرهای اشتغال با استفاده از تکنیک تاپسیس به ترتیب اولویت نشان داده شده است. بر اساس شکل (۲) شهرستان مهران با امتیاز $0/707$ رتبه اول را در بین شهرستان‌های استان به لحاظ برخورداری از نشانگرهای بازار کار به خود اختصاص داده است. همچنین شهرستان دهلران با امتیاز $0/253$ پایین‌ترین رتبه را داشته است.

جدول ۲. تعیین معیار فاصله‌ای برای آلترناتیو ایده آل مثبت و ایده آل منفی

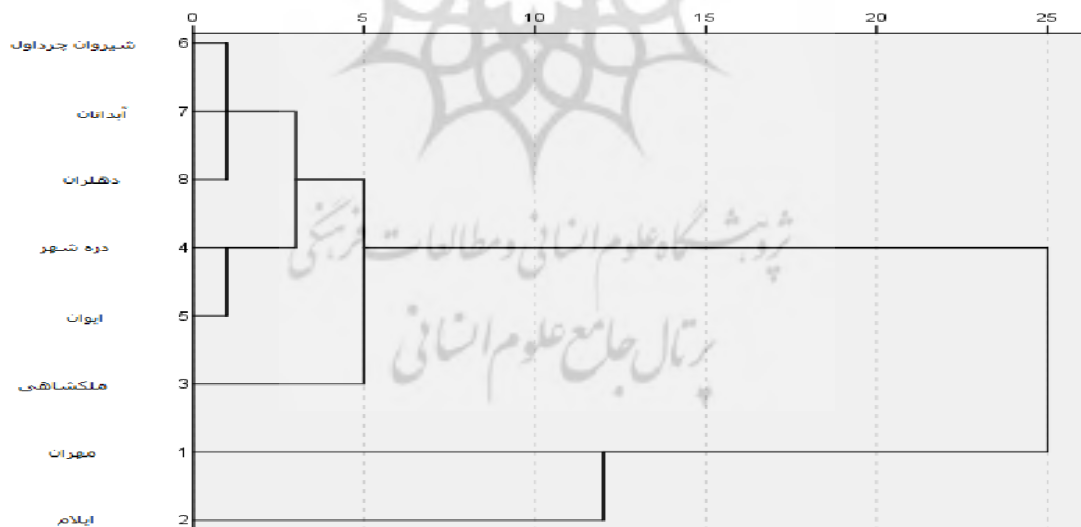
گزینه‌ها	فاصله تا ایده آل مثبت	فاصله تا ایده آل منفی	نزدیکی تا گزینه ایده آل
آبدانان	0/118	0/042	0/263
ایلام	0/087	0/104	0/545
ایوان	0/113	0/046	0/289
دره شهر	0/114	0/042	0/296
دهلران	0/145	0/049	0/253
شیروان چرداول	0/117	0/042	0/264
ملکشاهی	0/115	0/057	0/331
مهران	0/053	0/128	0/707

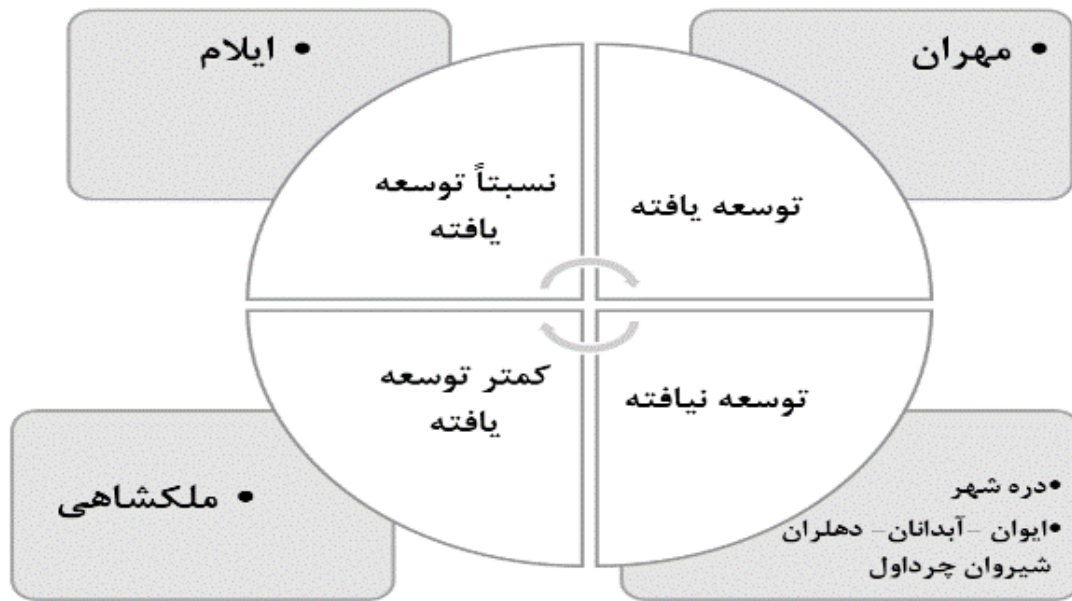
شکل ۲. نمودار جایگاه نهایی مناطق روستایی شهرستان‌های استان ایلام به لحاظ برخورداری از نشانگرهای اشتغال

سطح‌بندی شهرستان‌های استان ایلام با استفاده از روش تحلیل خوشه‌ای

همان‌طور که در شکل (۳)، پس از محاسبه ضریب اولویت مناطق روستایی شهرستان‌های استان به لحاظ نشانگرهای بازار کار، جهت شناسایی شهرستان‌های ضعیف‌تر و تفکیک شهرستان همگن، با استفاده از تکنیک تحلیل خوشه‌ای هشت شهرستان مورد مطالعه در چهار سطح توسعه‌یافته، نسبتاً توسعه‌یافته، کمتر توسعه‌یافته و توسعه‌نیافته قرار گرفته‌اند.

شکل ۳. نمودار خوشه‌بندی مناطق روستایی شهرستان‌های استان ایلام از لحاظ برخورداری از نشانگرهای بازار کار

شکل ۴. سطح برخورداری شهرستان‌های استان ایلام

مناطق روستایی شهرستان‌های استان ایلام بر اساس نشانگرهای ۳۰ گانه پژوهش بر اساس رابطه $10 \leq Cli \leq 10$ رتبه‌بندی شد. نتایج حاصل نشان داد که شهرستان مهران با امتیاز ۰/۷۰۷ رتبه اول، ایلام با امتیاز ۰/۵۴۵ رتبه دوم، ملکشاهی با امتیاز ۰/۳۳۱ رتبه سوم، دره شهر با امتیاز ۰/۲۹۶ رتبه چهارم، ایوان با امتیاز ۰/۲۸۶ رتبه پنجم، شیروان چرداول با امتیاز ۰/۲۶۴ رتبه ششم، آبدانان با امتیاز ۰/۲۶۳ رتبه هفتم و شهرستان دهلران با امتیاز ۰/۲۵۳ در رتبه هشتم قرار گرفته است. یافته‌ها نشان داد که برخورداری‌ترین شهرستان بر اساس نشانگرهای بازار کار مناطق روستایی شهرستان مهران و نا برخورداری‌ترین شهرستان نیز دهلران بوده است. نتایج حاصل از ترکیب تحلیل خوشه‌ای و سامانه اطلاعات جغرافیایی GIS در تعیین سطح برخورداری شهرستان‌های استان ایلام به شرح زیر است.

سطح اول (شهرستان‌های توسعه یافته): در این سطح شهرستان مهران به‌عنوان برخورداری‌ترین شهرستان در زمینه نشانگرهای بازار کار مناطق روستایی قرار گرفته است که نشان‌دهنده این است که این شهرستان نسبت به شهرستان‌های دیگر از وضعیت مطلوب‌تری برخوردار بوده است.

سطح دوم (شهرستان‌های نسبتاً توسعه یافته): شهرستان ایلام در این سطح قرار گرفته است. واقع شدن این شهرستان در این سطح به معنای وضعیت نامطلوب نواحی روستایی این شهرستان نسبت به سطح اول و شرایط بهتر نسبت به سطح‌های سوم و چهارم است.

سطح سوم (شهرستان‌های کمتر توسعه یافته): شهرستان ملکشاهی در سطح کمتر توسعه یافته قرار گرفته است که این امر نیز نشان‌دهنده موقعیت نامطلوب مناطق روستایی این شهرستان به لحاظ توسعه‌یافتگی در نشانگرهای بازار کار است.

سطح چهارم (شهرستان‌های توسعه نیافته): شهرستان‌های دره شهر، ایوان، شیروان چرداول، آبدانان و دهلران در سطح توسعه نیافته قرار گرفته‌اند که نشان‌دهنده پایین‌ترین سطح برخورداری از نشانگرهای بازار کار است که شرایط

سطح‌بندی مناطق روستایی استان ایلام ... / هوکری و همکاران

نامطلوب مناطق روستایی این شهرستان‌ها از نظر نشانگرهای بازار کار را نشان می‌دهد. این سطح شامل بیشتر شهرستان‌های استان است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتایج پژوهش نشان داد که وضعیت نشانگرهای بازار کار در بین شهرستان‌های استان ایلام نابرابر است. این یافته همسو با یافته‌های خاکپور و همکاران (۱۳۹۸)، اسماعیل‌زاده و همکاران (۱۳۹۷) و تقدیسی و همکاران (۱۳۹۲)، در خصوص نابرابری وضعیت توسعه شهرستان‌ها در استان‌های مورد مطالعه آنان است. بر اساس نتایج پژوهش، وضعیت شهرستان مهران، از نظر نشانگرهای بازار کار مناسب بود. دیگر شهرستان‌های استان وضعیت بهینه‌ای از نظر برخورداری از نشانگرهای بازار کار ندارند که این یافته نشان‌دهنده این موضوع است که پراکنش فرصت‌های شغلی در بین شهرستان‌ها یکسان نیست. مشکینی و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی با عنوان تبیین فضایی رتبه‌بندی توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان مرزی ایلام به این نتیجه رسیدند که علی‌رغم توسعه‌نیافتگی استان نسبت به سایر استان‌ها، شدت نابرابری‌های توسعه در بین شهرستان‌های این استان بالا است. نظر به اهمیت اشتغال و تولید در مناطق روستایی ضرورت دارد که در راهبرد بالندگی اقتصاد کشور، به گونه‌ی شایسته‌ای جایگاه روستاها و رویکرد اشتغال در مناطق روستایی دیده شود. همچنین در اجرا و کاربست سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه کشور، به تخصیص اعتبارات و منابع مالی استان‌هایی همانند استان ایلام که مناطق روستایی آن‌ها از نابرابری بیشتری رنج می‌برند، دقت شود و همچنین این توجه و نظارت در سطح استان نیز بر روی تخصیص بهینه بین مناطق روستایی در شهرستان‌ها نیز صورت گیرد. همان‌گونه که نتایج نشان داد شهرستان مهران به‌عنوان برخوردارترین شهرستان در زمینه نشانگرهای بازار کار مناطق روستایی قرار گرفته است. به نظر می‌رسد جمعیت پایین منطق روستایی این شهرستان و قرار داشتن بازارچه‌های مرزی از دلایل بهبود نشانگرهای بازار کار این شهرستان است. همچنین نتایج نشان داد که شهرستان‌های دره شهر، ایوان، شیروان چرداول، آبدانان و دهلران در سطح توسعه‌نیافته قرار گرفته‌اند. این در حالی است که این شهرستان‌ها از نظر مزیت نسبی بخش کشاورزی، توانمندترین شهرستان‌های استان می‌باشند. بنابراین موارد زیر برای بهبود نشانگرهای بازار کار این شهرستان پیشنهاد می‌شود:

- موضوع مناسب نبودن نشانگرهای بازار کار شهرستان‌های دره شهر، ایوان، شیروان چرداول، آبدانان و دهلران در شورای برنامه‌ریزی استان قرار گیرد و سازوکارهای بهینه و امکان‌پذیر برای افزایش تخصیص اعتبارات اشتغال‌زا برای مناطق روستایی این شهرستان‌ها تدوین شود.
- کارگروه اشتغال و سرمایه‌گذاری استان، در تخصیص وام‌های اشتغال‌زا موضوع مناسب نبودن نشانگرهای بازار کار شهرستان‌های دره شهر، ایوان، شیروان چرداول، آبدانان و دهلران را مورد توجه قرار دهد و به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی نماید که تا حد امکان پرداخت وام‌های اشتغال‌زای این شهرستان‌ها را در اولویت قرار دهد.
- انجام یک کار پژوهشی با موضوع شناسایی فرصت‌های کسب‌وکار در شهرستان‌های دره شهر، ایوان، شیروان چرداول، آبدانان و دهلران در دستور کار مدیریت پژوهش استانداری استان قرار گیرد.
- معاونت هماهنگی امور اقتصادی استانداری رایزنی‌های لازم را با بنیاد برکت و بنیاد مستضعفان برای سرمایه‌گذاری این مؤسسه‌ها در مناطق روستایی استان ایلام به عمل آورند.

- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان در انجام طرح‌های هادی روستایی، طرح‌های شهرستان‌های دره شهر، ایوان، شیروان چرداول، آبدانان و دهلران را در اولویت قرار دهد.

- اداره کل میراث فرهنگی و گردشگری استان با همکاری صداوسیما مرکز استان، اقدام به تهیه و پخش جذابیت‌های روستاهای هدف گردشگری شهرستان‌های دره شهر، ایوان، شیروان چرداول، آبدانان و دهلران نماید. همچنین توسعه کسب و کارهای بوم‌گردی و سایر کسب‌وکارهای حوزه گردشگری این شهرستان‌ها را توسعه دهد.

منابع

- ازکیا، مصطفی؛ و غفاری، غلامرضا. (۱۳۸۳). توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران، نشر نی، تهران.
- بهجویی، اسداله؛ پناهی، هانیه؛ حبیب نژادلو جندی، سمیرا؛ و ظریفیان، شاپور. (۱۳۹۶). تحلیل عوامل مؤثر بر علاقه‌مندی دانشجویان دانشکده‌ی کشاورزی در دانشگاه تبریز به اشتغال در مناطق روستایی، فصلنامه پژوهش‌نامه فرهنگی هرمزگان، بهار و تابستان ۱۳۹۶، دوره ۸، شماره ۱۳، ۶۱-۷۵.
- اسماعیل‌زاده، حسن؛ صفرخانی، رضوان؛ و محمودی، حسین. (۱۳۹۷). تحلیلی بر سطح توسعه‌یافتگی مناطق روستایی شهرستان‌های استان کرمانشاه، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۰ (۲)، ۳۷۴-۳۵۵.
- تقدیسی، احمد؛ جمینی، داود؛ جمشیدی، علیرضا؛ و آریان‌پور، آزاد. (۱۳۹۲). تحلیل فضایی و سطح‌بندی نواحی روستایی منطقه اورمانات بر اساس شاخص‌های اشتغال، برنامه‌ریزی فضایی، ۳ (۲)، ۱۵۷-۱۸۰.
- حاجیان، مهسا؛ صباغی، شهلا؛ یزدان‌طلب، مهناز؛ و قاسمی، فاطمه. (۱۳۹۳). شاخص‌های کلیدی بازار کار در ایران، گزارش مرکز آمار و اطلاعات راهبردی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
- خاکپور، براتعلی؛ محمدی، چنور؛ داوری، سیده الهام؛ و اکبری، مجید. (۱۳۹۸). بررسی وضعیت شاخص‌های توسعه در شهرستان‌های کرمانشاه با استفاده از تکنیک ادغام، نشریه جغرافیا و توسعه، ۱۷ (۵۶)، ۷۳-۹۰.
- داورخانی، فضیله؛ دربان آراسته، علیرضا؛ نجارزاده، محمد؛ ترابی، ذبیح اله؛ و هاجری، بهرام. (۱۳۹۷). بررسی فضایی عوامل مؤثر بر ضریب مکانی اشتغال زنان روستایی ایران در بخش خدمات، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، زمستان ۱۳۹۷، دوره ۸، شماره ۳۲، ۱-۱۰.
- رحمانی، بیژن؛ رحمانی فضلی، عبدالرضا؛ فرجی سبکبار، حسنعلی؛ و رضائی، مهرانگیز. (۱۳۹۴). تحلیل اکتشافی داده‌های فضایی اشتغال در سکونتگاه‌های روستایی (مورد پژوهی: نواحی روستایی استان اصفهان)، برنامه‌ریزی منطقه-ای، زمستان ۱۳۹۴، دوره ۵، شماره ۲۰، ۶۹-۸۰.
- سروری، علی اکبر؛ کرباسی، علی‌رضا؛ دانشور کاخکی، محمود؛ و هاتف، حکیمه. (۱۳۹۲). اثر نرخ رشد بخش‌های اقتصادی و آزادسازی تجاری بر کاهش فقر در ایران، اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۲۱ (۳)، ۱۹۱-۲۱۰.
- سواری ممبینی، آمنه؛ خسروی پور، بهمن؛ برادران، مسعود؛ و یزدان‌پناه، مسعود. (۱۳۹۶). کاربرد نظریه شغلی اجتماعی در تبیین عوامل مؤثر بر تمایل جوانان روستایی پیرامون اشتغال در بخش کشاورزی (مورد مطالعه: شهرستان باغملک)، فصلنامه تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۴۸، شماره ۴۹۲، ۲۸۷-۲۹۸.
- شریف‌زاده، محمد شریف؛ و عبدالله‌زاده، غلامحسین. (۱۳۹۶). ارزیابی تطبیقی پایداری کسب‌وکارهای کارآفرینانه کشاورزی و نظام‌های متعارف تولید کشاورزی در استان گلستان، علوم ترویج و آموزش کشاورزی، ۱۳ (۲)، ۱-۲۰.

- سطح‌بندی مناطق روستایی استان ایلام ... / هوکری و همکاران
 فرجی سبکبار، حسن؛ هاجری، بهرام؛ ترابی، ذبیح‌اله؛ و ملایی، نادر. (۱۳۹۵). تحلیل فضایی الگوی اشتغال زنان در بخش‌های عمده فعالیت سکونتگاه‌های روستایی ایران، فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی (چشم‌انداز جغرافیایی)، بهار ۱۳۹۵، دوره ۱۱، شماره ۳۴، ۳۱-۱۷.
- قادرمرزی، حامد. (۱۳۹۴). برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اشتغال در نواحی روستایی شهرستان جوانرود. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۱، بهار ۱۳۹۴، پیاپی ۱۱، ۱۳۰-۱۰۹.
- گریوانی، فاطمه؛ جهانگرد، حلیمه؛ و شاهنوشی، ناصر. (۱۳۹۳). بررسی عوامل مؤثر بر درآمد شاغلان روستایی در ایران، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۸، شماره ۱، بهار ۱۳۹۴، ۱-۱۹.
- حداد مقدم، ملیحه. (۱۴۰۱). تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت زنان در بازار نیروی کار ایران با تأکید بر متغیرهای سن و مهاجرت. بررسی مسائل اقتصاد ایران، ۹ (شماره پیاپی: ۱۷)، ۹۷-۱۲۱.
- زعفرانچی، لیلا سادات؛ و گلدانی، مهدی. (۱۴۰۰). تحلیل خرد از ساعات کار بازاری مردان متأهل دارای همسران شاغل، پژوهشنامه اقتصادی، ۲۱ (۸۳)، ۱۱-۳۶.
- عبداله‌زاده، غلامحسین؛ و شریف‌زاده، محمد شریف. (۱۴۰۱). جذب نیروی کار مهاجر روستایی در کسب‌وکارهای شهری: یک مطالعه کیفی، مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۹ (۲)، ۱۱۳-۱۳۲.
- غلامی، مجید؛ و رستمی، فرحناز. (۱۳۹۸). تحلیل اثرات دوگانگی جغرافیایی بازار کار در مناطق روستایی (مورد مطالعه: شهرستان هرسین)، پژوهش‌های روستائی، ۱۰ (۲)، ۱۸۶-۱۹۹.
- قباشی، نسیم؛ خدا پناه، مسعود؛ و زراعزاد، منصور. (۱۴۰۰). معرفی و محاسبه شاخص ترکیبی بیکاری در ایران با استفاده از منطق فازی، فصلنامه علمی پژوهشی راهبرد اقتصادی، ۱۰ (۳۹)، ۷۵۲-۷۲۸.
- عاقلی، لطفعلی. (۱۴۰۰). تحلیلی بر روند اشتغال در مناطق روستایی در ایران، مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی، ۲ (۱)، ۸۱-۱۰۲.
- مراد نژادی، همایون؛ و واحدی، مرجان. (۱۳۹۸). واکاوی موانع راه‌اندازی کسب‌وکارهای خانگی در مناطق روستایی استان ایلام، فصلنامه علمی-پژوهشی تحقیقات اقتصاد کشاورزی، ۱۱ (۴۳)، ۳۰۳-۳۱۸.
- مشایخی، ساجده؛ مراد نژادی، همایون؛ صی محمدی، سمیره؛ و میرک‌زاده، علی اصغر. (۱۴۰۰). بررسی عوامل مؤثر بر فقر اقتصادی زنان سرپرست خانوار روستایی (مورد مطالعه شهرستان کرمانشاه)، علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۱۷ (۱)، ۱۱۹-۱۳۲.
- مشکینی، ابوالفضل؛ تردست، زهرا؛ و کرمی، احمد. (۱۳۹۸). تبیین فضایی رتبه‌بندی توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان مرزی ایلام، فصلنامه علمی علوم و فنون مرزی، ۸ (۱)، ۱-۲۷.
- مؤمنی هلالی، هادی؛ صدیقی، حسن؛ چیذری، محمد؛ و عباسی، عنایت. (۱۳۹۸). تحلیل وضعیت اکوسیستم کارآفرینی مؤثر بر توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه روستایی: بینش‌هایی از یک پیمایش در میان شالیکاران چندکاره حوضه آبریز دشت هراز، علوم ترویج و آموزش کشاورزی، ۱۵ (۲)، ۱۶۷-۱۸۶.
- نادری مهدیی، کریم؛ چرخ‌تابیان، طاهره؛ و لطیفی، سمیه. (۱۳۹۵). سنجش سطح توسعه کشاورزی در استان‌های غرب کشور با استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه (MADM)، علوم ترویج و آموزش کشاورزی، ۱۱ (۲)، ۶۷-۸۱.

نصیری، مجید؛ شاه‌طهماسبی، اسماعیل؛ هنری، محمدتقی؛ و شمس‌اللهی، سارا. (۱۳۹۲). بررسی کارایی نسبی استان‌های کشور در دستیابی به اهداف اجتماعی و اقتصادی کار شایسته در برنامه سوم و سال‌های ابتدایی برنامه چهارم توسعه. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۱ (شماره ۱)، ۱-۲۱.

هاشمی، عبدالرسول؛ ازکیا، مصطفی؛ و موسوی، سید یعقوب. (۱۴۰۰). تحلیل تجربه زیسته فقرای شهری از طرد اجتماعی از بازار کار مورد مطالعه؛ مناطق ۱۷، ۱۸ و ۱۹ شهر تهران، برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۳ (۴۹)، ۱-۳۲.

هوکری، طیبه؛ مرادنژادی، همایون؛ و سلاورزی، محمد. (۱۳۹۹). سطح‌بندی مناطق روستایی استان کرمانشاه براساس شاخص‌های بازار کار، روستا و توسعه، ۲۳ (۴)، ۱۷۹-۱۹۶.

Behera M., Mishra S., Behera, A.R.(2021): The COVID-19-led reverse migration on labour supply in rural economy: challenges, opportunities and road ahead in Odisha. *The Indian Economic Journal*, 69(3): 392-409.

Bennell, P. Promoting livelihood opportunities for rural youth. In *World Development Report: International Fund for Agricultural Development (IFAD): Rome, Italy, 2007*. [Google Scholar]
Celik, M. & Tatar, M. (2011): Employment-unemployment issues and solution suggestions adiyaman example interdisciplinary. *Contemporary Research in Business*, 3(2), 1211-1226.

Garg, S., Tripathi, N., McIsaac, M. et al. Implementing a health labour market analysis to address health workforce gaps in a rural region of India. *Hum Resour Health* 20, 50 (2022): <https://doi.org/10.1186/s12960-022-00749-6>

ILO (2016). *Key Indicators of the Labour Market*, Ninth edition Geneva, International Labor Office, 2016.

Jonna, P., Estudillo, et al. (2013): "Labour Markets, Occupational Choice, and Rural Poverty in Selected Countries in Asia and Sub-Saharan Africa." *World development report*.

Khosravi, P., Agahi, H., & Geravandi, S. (2021): Relationship among Dual-labor Market, Food Security, and General Health in Rural Areas. *International Journal of Agricultural Management and Development*, 11(2), 235-244.

Porter, M.E.,(2004): Competitiveness in Rural U.S. Regions: Learning and Research Agenda, Institute for Strategy and Competitiveness. *Rural Norway. Journal of Rural Studies*, 75: 125-131.

Rodrigues Garcés, C., Fawaz Yissi, M. J., & Muñoz Soto, J. A. (2017): Demographic and labor market transformations in rural areas of Chile. *Acta Agronómica*, 66(2), 200-206. <https://doi.org/10.15446/acag.v66n2.54918>

Rye, J. F., Slettebak, M. H. (2020): The new geography of labour migration: EU11 migrants Rural Norway. *Journal of Rural Studies*, 75: 125-131.

Sarkar, S., Mishra D. K. (2021): Circular Labour Migration from Rural India: A Study of OutMigration of Male Labour from West Bengal. *Journal of Asian and African Studies*, 56(6):1403-1418.

Uttam Deb, N Nagaraj, Ranjit Kumar, Madhu Bhattarai, R Padmaja, P Parthasarathy Rao and Cynthia Bantilan (2014): Dynamics of Rural Labor Markets in India: Implications for Inclusive Development Strategy. *International crops research institute for the semi-arid tropics. CRISAT Research Program, Markets, Institutions and Policies. Policy Brief*,